

VERSLAG PROJECT LANGPROMOVEERDERS

Tilburg Graduate Law School

Hans Sonneveld

Versie 1.0

30 4 2015

Samenvatting

Aanleiding & aanpak

- Constatering laag promotierendement en hoge gemiddelde promotieduur (Cohortenrapport)
- Lijst van 20 à 30 PhD's die na einde dienstverband bij TLS zonder dissertatie de faculteit hebben verlaten zonder dissertatie en die nog steeds niet hun dissertaties hebben afgerond (vandaar de oorspronkelijke benaming "All but dissertation")
- Van deze lijst zijn (na voorselectie) 11 promotores benaderd met de vraag of zij instemmen met mogelijke deelname van hun kandidaat aan het project
- Van deze lijst zijn 7 promovendi benaderd met de vraag of zij willen deelnemen aan het project
- Van deze lijst hebben 4 promovendi een coachingtraject door Hans Sonneveld doorlopen (in meer of minder intensieve mate)

Vragen project langpromoveerders

- Wat zijn de werkomstandigheden van de promovendi die meer dan vijf à zes jaar doen over het promotietraject?
- Wanneer werd duidelijk dat de dissertatie niet op tijd klaar zou zijn?
- Wat zijn de belangrijkste oorzaken van het lange promoveren?
- Bedreigt de lange duur op zich een succesvolle afronding van de dissertatie?
- Aan wat voor soort steun heeft de langpromoveerder behoefte?
- Op wat voor manier kan voorkomen worden dat dit probleem van het lange promoveren zich blijft herhalen?

Opvallendste bevindingen

Wat zijn de werkomstandigheden van langpromoveerders?

- Het werken aan de dissertatie na beëindiging van het dienstverband bij TLS is loodzwaar vanwege de combinatie met een fulltime baan en vaak een gezin
- De promovendus raakt in een isolement door het wegvallen van contact met collega's en regelmatig contact met de promotor
- Gevolg: ernstige mate van stress en onzekerheid bij de promovendus

Wanneer werd duidelijk dat de dissertatie niet op tijd klaar zou zijn?

- Halverwege het traject (**na 2 jaar**) kan er een betrouwbare inschatting worden gemaakt van het risico op 'langpromoveren'

Wat zijn de belangrijkste oorzaken van het lange promoveren?

- Vertraging is altijd verbonden met inhoudelijke problemen!
- Uitgestelde beslissingen en vooruitgeschoven kwesties over essentiële onderdelen van de dissertatie, zoals de onderzoeksvraag en het theoretisch kader. Dit uit zich ook in het ontbreken van een introductie.

- Blijven meeschrijven met de ontwikkelingen van het onderwerp (perfectionisme)
- Ontbrekende vaardigheden of inzichten!
- Problemen met de structurering van het onderzoek (d.m.v. artikelen)
- Opvallend: een verstoorde relatie met de promotor vormt geen oorzaak! Wel hadden de promotores hun rol moeten pakken van coach en procesbegeleider.

Welke steun werd de langpromoveerders geboden?

- Motivatie en stand van zaken dissertatie: helderheid verkrijgen
- Ondersteuning bij de planning/procesbegeleiding
- Het verhelderen van eisen en mogelijkheden i.v.m. de dissertatie
- Onderzoeks- en studievaardigheden
- De begeleiding: brainstormen en coachen

Aanbevelingen

- Voorkomen van uitgestelde kernbeslissingen: vereiste van een onderzoeksplan, introductie en inhoudsopgave (uiterlijk in de 8^e maand na de start van het traject)
- Checken van studie- en onderzoekvaardigheden
- Aandacht voor planning vanaf de eerste dag (workshops aanbieden)
- Gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een tijdige voltooiing
- Voortgangsbeoordeling aan het einde van het 2^e jaar!
- Exit interviews en continuering van de facultaire support

Inhoud

Inleiding	5
Omvang van het probleem. De casus van de cohorten 2007 t/m 2009.	6
De start van het project ter ondersteuning van de langpromoveerders.....	7
Voorcontact met de begeleiders.....	7
Aantal benaderde langpromoveerders	8
De eerste ontmoeting: het diagnostisch interview	9
Materiaal voor de rapportage	9
Wanneer werd duidelijk dat het lang zou duren?	9
De situatie van de langpromoveerders	10
Waarom duurde het promotietraject zo lang?.....	11
Vertraging is altijd verbonden met inhoudelijke problemen	11
De kern van het probleem: uitgestelde beslissingen en vooruitgeschoven kwesties	11
Ontbrekende leidende onderzoeksvraag en uitgesteld theoretisch perspectief	12
De positie van de Introductie	12
Meeschrijven met de ontwikkelingen van het onderwerp	13
Ontbrekende vaardigheden of inzichten	15
Problemen met de structurering van het onderzoek.....	15
De begeleiding.....	16
Welke steun werd de langpromoveerders geboden?	17
Motivatie en stand van zaken van de dissertatie – helderheid verkrijgen	18
Ondersteuning bij de planning.....	18
Het verhelderen van eisen en mogelijkheden in verband met de dissertatie	19
Onderzoeks- en studievoordigheden	19
De begeleiding – brainstormen en coachen	20
Het voorkomen van het langpromoveren	20
Het voorkomen van uitgestelde kernbeslissingen	21
Het checken van studie- en onderzoeksvaardigheden	21
Aandacht voor planning vanaf de eerste dag.....	21
Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een tijdige voltooiing	21
De voortgangsbeoordeling aan het eind van het tweede jaar	21
Exit interviews en continuering van facultaire support	22
Slotwoord	23

Inleiding

In het rapport De Cohorten (2007-2009) hebben wij duidelijk gemaakt dat het promoveren aan de Tilburg Law School twee grote problemen kent. De rendementen zijn in eerste instantie lager dan in veel andere disciplines. En als de promovendi uiteindelijk promoveren, dan wordt daar lang over gedaan. Te lang. Die laatste conclusie wordt in dit rapport nader onderbouwd en onderzocht.

Met dit rapport is niet het laatste woord gesproken over de oorzaken en gevolg en van het lange promoveren. Doel is de ontwikkeling van een verklaring van het lange promoveren. Het is gebaseerd op een beperkte hoeveelheid materiaal. Reacties van de lezers zullen een onmisbare bijdrage zijn in een toetsing en verfijning van de hier gepresenteerde inzichten. Gezien de behandeling van het materiaal en het doel van dit rapport kan de benadering gerangschikt worden onder de traditie van de 'grounded theory'.

In dit rapport staan de volgende vragen centraal:

Wat zijn de werkomstandigheden van de promovendi die meer dan vijf à zes jaar doen over het promotietraject?

Wanneer werd duidelijk dat de dissertatie niet op tijd klaar zou zijn?

Wat zijn de belangrijkste oorzaken van het lange promoveren?

Bedreigt de lange duur op zich een succesvolle afronding van de dissertatie?

Aan wat voor soort steun heeft de langpromoveerder behoefte?

Op wat voor manier kan voorkomen worden dat dit probleem van het lange promoveren zich blijft herhalen?

Deze vragen worden in evenzovele hoofdstukken beantwoord. Voordat we daartoe overgaan vatten we de belangrijkste bevindingen uit het rapport De Cohorten (2007-2009) samen. Hoe groot is het probleem van het langpromoveren?

Vervolgens bespreken we de wijze waarop de Tilburg Graduate Law School de langpromoveerders op het spoor is gekomen en hoe hun promotoren reageerden op de geboden mogelijkheid van extra facultaire support voor hun promovendi. Deze mogelijkheid bestaat uit facilitaire ondersteuning en extra begeleiding door ondergetekende.

Tot slot beschrijven we welke inhoud de steun in sommige gevallen heeft gekregen. Daarmee beantwoorden we ook de vraag aan welke steun deze groep promovendi behoefte heeft.

Omvang van het probleem. De casus van de cohorten 2007 t/m 2009.

We nemen hier de passage over uit het rapport De Cohorten (2007-2009) die gaat over de promotie-duur.

	Lichting 2007	Lichting 2008	Lichting 2009
Gemiddelde duur van trajecten, intern aange-stelden, 0.8 – 1.0 fte ¹	57	58	60
Nog bezig	3	1	7

“Wat betreft de lichtingen 2007, 2008 en 2009 kunnen we de volgende conclusies trekken. De gemiddelde promotieduur zal in ieder geval boven de 57 (2007), boven de 58 (2008) en ver boven de 60 (2009) maanden liggen. Deze conclusie is gebaseerd op de duur van de trajecten van diegenen die op dit moment nog bezig zijn met de promotie. Gemiddeld is die duur op dit moment al 77 maanden, 6.5 jaar. Drie promovendi van de lichting 2007, die nog niet zijn gepromoveerd, zijn april 2015 respectievelijk 97, 94 en 91 maanden met het proefschrift bezig.

Uit de promotieduur per promovendus kunnen we aflezen dat langdurige promotietrajecten in de juridische discipline geen natuurgegeven zijn. Onder de gepromoveerden zijn er die in 35, 45, 47, 51 of 55 maanden zijn gepromoveerd (met inbegrip van de periode waarin de promotiecommissie zich een oordeel vormde en het proefschrift werd gedrukt).”

Wat betreft de omvang van de groep promovendi die minimaal 5 jaar over het promotietraject doet kunnen we het volgende melden.

- Van de lichting 2007 (n=11) heeft er één meer dan vijf jaar over de promotie gedaan. Twee promovendi zijn in april 2015 nog bezig. Rond 27% van deze lichting doet (zeer) lang over het promotietraject,
- Van de lichting 2008 (n=14) is er één nog bezig en hebben drie andere gepromoveerden meer dan 5 jaar besteed aan het promotietraject. In totaal hebben we het over 28% van deze lichting.

---

¹ De duur van het traject betreft de periode tussen de start van de aanstelling en de verdediging van het proefschrift.

- Van de lichting 2009 (n=19) zijn er 6 in april 2015 nog bezig en zijn 4 langer dan vijf jaar met het promotietraject bezig geweest. Het lange promoveren speelt bij deze lichting bij rond de 50% van de promovendi een rol.

Op grond van deze gegevens schatten wij voorzichtig dat 30% van de aankomende promovendi in de Tilburg Graduate Law School een grote kans loopt om meer dan vijf jaar te moeten werken aan de dissertatie voordat het hopelijk tot een succesvolle afronding komt.

Het woord 'hopelijk' is hier doelbewust genoteerd. Hoe langer een promotietraject duurt, des te grote wordt het risico dat het project uiteindelijk strandt.

De start van het project ter ondersteuning van de langpromoveerders

Voorcontact met de begeleiders

Met behulp van de nieuwe database van de Tilburg Graduate Law School zijn vanaf eind 2013 promovendi opgespoord die nog niet waren gepromoveerd en van wie niet bekend was dat zij de ambitie om te promoveren vaarwel hadden gezegd.

Over 11 gevonden promovendi heeft dr. Sabine Gabriël eerst per mail contact opgenomen met de eerste begeleider.²

De reacties van de begeleiders luiden als volgt:

- In twee gevallen bleek de promovendus/a inmiddels gestopt.
- In drie gevallen stond het er goed voor. Een datum voor de verdediging was al aangevraagd, of de begeleider was vol goede hoop dat de dissertatie in 2015 verdedigd zou kunnen worden.
- In twee gevallen moet de promovendus/a in 2015 "een heel eind kunnen komen". Een derde promovendus is zelf van mening dat de dissertatie binnen handbereik is, zonder dat duidelijk is of dit optimisme wordt gedeeld door de begeleider.
- In drie gevallen is de begeleider niet optimistisch gestemd. In het ene geval wordt het een zaak van lange adem, in het tweede geval is het contact tussen begeleider en promovenda verloren gegaan. In het derde geval zijn de begeleiders en promovendus vastgelopen, maar is de moed op een goede afloop nog niet verloren.

In de reacties springen een paar kanttekeningen van de begeleiders eruit. Bij zes van de 11 promovendi wordt gerefereerd aan de zware druk die wordt veroorzaakt door de combinatie van werk en promotieonderzoek. We komen hier nog uitgebreid op terug. Ook gezondheidsproblemen (2x) en familie- of andere privéomstandigheden (3x) komen aan bod. Opvallend is ook bij deze langpromoveerders dat drie van hen naar het buitenland zijn vertrokken.

---

² Voor de tekst leze men bijlage 1.

Vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Lang over het promotietraject doen betekent niet per definitie dat het een hopeloze zaak is geworden. Eén op de twee langpromoveerders heeft naar het oordeel van de begeleider een goede kans om de dissertatie af te ronden. Langpromoveerders zijn een fikse inspanning van begeleiders en faculteit waard. Zij moeten niet te snel worden afgeschreven.

Onderzoeksinhoudelijke problemen komen in de reacties van de begeleiders amper aan bod. Men wijt de problemen vooral aan de omstandigheden die de afronding bemoeilijken. Op dit laatste punt zullen wij later uitgebreid ingaan. In de contacten met de langpromoveerders staan juist inhoudelijke complicaties centraal.

We ronden deze paragraaf af met twee illustraties die duidelijk maken welke drama's zich achter de koele cijfers afspelen.

Casus 1. Was vier jaar aangesteld en werkte vervolgens 2 ½ jaar als buiten-promovendus aan de dissertatie. Vervolgens verlopen nog twee jaar voordat de begeleider na in totaal 10 jaar meldt dat het proefschrift door drukke werkzaamheden in het slob is geraakt: betrokkene kan uitgeschreven worden.

Casus 2. Kreeg als beste van haar jaar een plek van de Tilburg Law School. Besloot na een lange periodes van ziekte uiteindelijk te stoppen met het proefschrift. Aan het einde van de contractperiode lag er al 80% van het proefschrift. De promovendus kon het niet meer opbrengen om eraan te werken en had inmiddels ook andere passies.

Deze twee cases illustreren de dramatiek van het langpromoveren. In een geval besteedt een promovendus meer dan 10 jaar van zijn leven aan een dissertatie die er uiteindelijk niet komt. In het andere geval is een dissertatie vrijwel voltooid maar kan betrokkene het uiteindelijk niet opbrengen om de zaak af te ronden.³

Aantal benaderde langpromoveerders

In totaal zijn na het contact met de begeleiders in 2014 zeven langpromoveerders benaderd met de uitnodiging tot een gesprek en het aanbod van extra support. In een geval is afgesproken dat het initiatief via de promotor zou lopen. In de andere gevallen hebben wij contact gehad met de promovendi. In een enkel geval bleef het bij een eenmalige ontmoeting. In de andere gevallen was er sprake van meerdere

---

³ Voor een promotietraject dat vier jaar of langer duurt en niet wordt afgerond met een dissertatie betalen alle betrokkenen een hoge prijs. Allereerst is daar de promovendus die minimaal 6.800 uur aan het project heeft gewerkt zonder dat dit tot het beoogde doel heeft geleid. Dan zijn daar de begeleiders die gezamenlijk rond de 400 uur aan begeleiding hebben geïnvesteerd. Tenslotte zijn daar de kosten. Een promotietraject van een aangestelde promovendus/a kost zo'n € 200.000. Daarbij komen de onderzoekskosten. Vergeten we niet de gemiste € 93.000 die een verdedigde dissertatie in Nederland de betrokken universiteit oplevert.

contacten. In vier gevallen is er sprake geweest van coaching met een zekere tot vaste regelmaat. In enkele gevallen is het contact ook weer verloren gegaan.

De eerste ontmoeting: het diagnostisch interview

De promovendi die aan de uitnodiging gehoor hebben gegeven zijn eerst uitvoerig geïnterviewd over de ontstaansgeschiedenis van de vertraging, de wens tot voltooiing van het proefschrift en de wenselijkheid van extra support. De leidraad voor dit 'diagnostisch interview' vindt men in bijlage 2.

Materiaal voor de rapportage

In de volgende paragrafen proberen wij een antwoord te formuleren op de in de inleiding geformuleerde vragen. Het materiaal dat hiervoor is gebruikt is divers van aard. In de allereerste plaats zijn er de transcripties van de gehouden interviews. Deze interviews duurden gemiddeld rond de twee uur. In een geval beantwoordde de promovendus de vragen zeer uitvoerig schriftelijk. Deze promovendus verbleef in het buitenland.

Het tweede deel van het materiaal bestaat uit aantekeningen van de gesprekken die met een aantal promovendi plaatsvonden.

In de derde plaats zijn daar aantekeningen van de promovendi zelf over de stand van zaken, contacten met de begeleiders of andere betrokkenen.

Alle contacten hebben plaatsgevonden onder de garantie van 100% vertrouwelijkheid. Dit betekent wij over de inhoudelijke bevindingen rapporteren zonder op details in te gaan die de anonimiteit van de promovendi in gevaar kunnen brengen.

Wanneer werd duidelijk dat het lang zou duren?

Problemen kunnen zich al vroeg in het promotietraject aankondigen. Bij een promovendus kondigden de problemen zich in het eerste jaar aan. Het onderwerp bleek te ambitieus, anderen dan de begeleider zagen dit, maar er werd niet ingegrepen. Naar de mening van de promovendus liep het project toen al uit de hand. Bij drie andere promovendi had de lange uitloop na respectievelijk 2 en 2,5 jaar voorzien kunnen worden. Bij een derde promovendus had de malaise aan het begin van het derde jaar voorzien kunnen worden als toen een serieuze voortgangsbeoordeling had plaatsgevonden. Bij deze drie promovendi was er een die zelf bij de begeleiders aan de bel trok, zonder dat er gezamenlijke actie werd ondernomen.

Het gevaar van een lang promotietraject kondigt zich dus – zo luidt de propositie - al halverwege aan. Soms wordt het ook als zodanig geregistreerd zonder dat vervolgens stevig wordt ingegrepen.

De situatie van de langpromoveerders

Het blijkt loodzwaar om nog jarenlang te moeten werken aan het proefschrift na afloop van het contract met de faculteit. In de allereerste plaats is daar het tijdgebrek als men het promotieonderzoek combineert met een (bijna) full time baan. De promotiewerkzaamheden worden naar de randen van de dag verbannen, schrijfuurtjes worden in het weekend bij elkaar gesprokkeld en mogelijkheden om 'volgende week echt een flinke slag te maken' worden vaak te optimistisch ingeschat. Dit alles wordt nog veel zwaarder als er daarnaast sprake is van een partner of – met name – een gezin met kinderen. De afronding van het proefschrift wordt ook een belasting voor deze huisgenoten die soms hun ongeduld niet helemaal kunnen verbergen.

Omdat de langpromoveerder niet meer bij de universiteit werkzaam is valt ook de stimulans van het dagelijks contact met de collega's weg. De langpromoveerder komt in een isolement te verkeren. Dit wordt niet gecompenseerd door de contacten met de begeleider die steeds vaker op initiatief van de promovendus en steeds minder aangespoord door de begeleider plaatsvinden. Ernstiger is natuurlijk nog het isolement van promovendi die na afloop van contract of beurs naar hun land van herkomst terugkeren.

Druk, schuldgevoel en isolement leiden bij langpromoveerders tot grote stress. Wij spraken nog nooit eerder met een groep promovendi waarin zoveel burn out gevoelens, slapeloosheid, aanvallen van depressiviteit, fysiek ongemak, paniek, woede, het gevoel er onderdoor te gaan en onzekerheid voorkomen. De onzekerheid kan eerder al eens extra aangewakkerd zijn als mensen in de omgeving van de promovendus te kennen hebben gegeven dat een echt goed proefschrift er niet in zit. Ook helpt het niet als eerder goedgekeurd werk later toch weer overgedaan moet worden. Dit tast allemaal het gevoel van eigenwaarde aan.

Als dit alles ook nog eens betekent dat problemen gaan ontstaan in verband met de vooruitzichten op een academische positie, wordt daarmee de druk nog veel hoger. Slapeloosheid is het alarmsignaal bij uitstek. Overigens is het opvallend dat onder de groep van langpromoveerders waar het hier om gaat, er slechts twee zijn voor wie een academische carrière een concreet doel is. De advocatuur, een (juridische) adviesfunctie, een ambtelijke functie in internationale kring, zijn voor de anderen de alternatieve posities. Zij hebben die meestal al bereikt op het moment dat zij nog werkten aan de afronding van het proefschrift.

Natuurlijk zijn er ook zware externe omstandigheden zoals ziekte of overlijden van naasten of persoonlijke problemen van ingrijpende aard die de promovendus uit het lood kunnen slaan.

We zien ook hoe de begeleiders voor een zware taak staan. Een deel van de genoemde problemen zullen zij, eventueel gefilterd, soms wel kunnen waarnemen. Zij moeten dan de moed erin zien te houden onder een gelijktijdig kritische begeleiding van het onderzoek. Een lauwe reactie op ingeleverd werk kan al genoeg zijn voor gedeprimeerde gevoelens.

Houden de gevoelens van grote stress te lang aan, dan leidt dit op den duur tot demotivatie. Meerdere promovendi overwogen serieus het afbreken van de promotiewerkzaamheden. De lange duur van een promotietraject is op zich al een grote bedreiging voor een afronding.

Waarom duurde het promotietraject zo lang?

Vertraging is altijd verbonden met inhoudelijke problemen

Er is misschien onder de promovendi die wij spraken één die geen inhoudelijke problemen ondervond maar enkel en alleen werd getroffen door een tragisch voorval in de familie. De anderen leren ons dat het langpromoveren nooit alleen op het conto van omstandigheden kan worden geschreven. Bij deze groep langpromoveerders is er altijd ook sprake van problemen van onderzoeksinhoudelijke aard.

De kern van het probleem: uitgestelde beslissingen en vooruitgeschoven kwesties

Een belangrijk aspect van de inhoudelijke problemen bestaat uit het samen met of ondanks de begeleider uitstellen van grote beslissingen over de inhoud van het proefschrift. We noemen bijvoorbeeld:

- Het al dan niet opnemen van hoofdstukken in de dissertatie. De promovendus hecht zeer aan de hoofdstukken, de begeleider ziet ze niet als essentieel. In een ander geval moet laat nog een pad worden uitgestippeld. Hoe kan het onderzoek verantwoord en snel worden afgerond, bijvoorbeeld door bepaalde onderwerpen toch maar te laten vallen?
- Het gebruik van verzameld onderzoeksmateriaal. Wordt het ondergebracht in een apart hoofdstuk, of wordt het materiaal gebruikt in de vorm van vignetten in de andere hoofdstukken?
- De historische reikwijdte van de dissertatie. Worden eeuwen nog meegenomen in het historisch proefschrift of worden zij, zoals inderdaad laat in het promotietraject gebeurde, opgeofferd aan het streven naar een afronding op kortere, termijn?

Een geval op zich is de literatuurstudie in het promotieonderzoek. We zijn meerdere gevallen tegengekomen waarin de promovendus op zoek moest naar de relevante literatuur. Na vele jaren kan het nog een verrassing zijn dat rond een bepaald onderdeel nog veel gelezen moet worden. Een dik boek moet nog gelezen worden. Dat boek verwijst weer naar andere studies en zo meandert het leeswerk na 10 jaar nog door. De interpretatie is ook plausibel dat onzekerheid en perfectionisme ook redenen zijn om maar nooit een punt achter het lezen te zetten.

Bijzonder is ook de situatie waarin de promovendus weet dat nog veel literatuur gezocht en gelezen moet worden, maar geen goed idee heeft hoe deze systematische zoektocht aan te pakken.

Het overkoepelende thema is dat van uitstelgedrag. Promovendus en begeleider hebben gezamenlijk belangrijke beslissingen over het proefschrift voor zich uitgeschoven of zijn, doordat zij het niet eens waren, in een impasse terechtgekomen.

Ontbrekende leidende onderzoeksvraag en uitgesteld theoretisch perspectief

Na jaren werken kan het nog ontbreken aan duidelijk geformuleerde onderzoeksvragen. Er is wel een onderwerp, maar geen leidende vraag. Of zijn na vele, vele jaren de vragen geformuleerd maar zijn de antwoorden hierop nog niet helemaal duidelijk. Het is nog steeds een zoektocht die zal leiden tot een positie.

In een ander geval beklagde een promovendus zich erover hoofd- en bijzaken moeilijk uit elkaar te kunnen houden. Deze zelfde promovendus meldde dat het er in het overleg met de begeleiders nooit van kwam om systematisch een structuur van hoofdvraag en deelvragen op te bouwen. Het bleef bij brainstormen over de grote lijnen van het proefschrift. De leidende onderzoeksvraag zal achteraf worden geformuleerd en bovendien ontbreekt het nog aan een greep op de belangrijke theorieën inzake zijn onderwerp.

Een gebrek aan richting kan zich ook manifesteren op het moment dat de promovendus bezig is een literatuur review te schrijven zonder zich daarbij te laten leiden door vragen die aan de literatuur worden gesteld. Daardoor dreigt een louter samenvatten van de literatuur zonder een duidelijke focus of invalshoek. Ook was in een ander geval wel sprake zijn van een deelvraag die in een hoofdstuk behandeld zou gaan worden, maar vindt de begeleider na jaren van werken deze deelvraag eigenlijk onjuist.

In een geval koos de begeleider voor een bijzonder perspectief op de positie van de theorie in het proefschrift. De promovendus zou pas aan het theoretisch kader moeten gaan werken “nadat de inhoudelijke hoofdstukken op papier waren gezet”. Er bestaat natuurlijk een gerespecteerde traditie die expliciet het formuleren van een theorie tot doel maakt en theoretische perspectieven niet als vertrekpunt neemt. Mocht deze begeleider hiervoor doelbewust hebben gekozen dan is de lat heel hoog gelegd voor de promovendus. Ook in een tweede geval is het “theoretische landschap” na zeven jaar nog lang niet in kaart gebracht.

Focus kan in het onderzoek ook ontbreken als in het verlengde van de leidende vragen geen these, een claim, een werkhypothese of een leidend argument is geformuleerd. In een geval was de begeleider juist erg geporteerd voor het werken in termen van stellingen waarvoor de promovendus de onderbouwing zou moeten vinden. Deze promovendus bleek echter jaren na start van het onderzoek niet vertrouwd met het opbouwen van de dissertatie rond een te onderbouwen of te verdedigen positie.

Het jaren en jaren uitstellen van kernbeslissingen over het proefschrift bindt al deze kwesties.

De positie van de Introductie

Geen van de langpromoveerders had op het moment van de start van de contacten een concept Introductie-hoofdstuk geschreven. Daarmee hebben zij en hun begeleiders een kans laten lopen om veel eerder een poging te doen om de kernbeslissingen over de richting van het proefschrift vast te leggen in een geschreven tekst. Dit komt waarschijnlijk overeen met de schrijfpraktijk van veel promovendi. De introductie schrijven we helemaal aan het eind.

Enige jaren geleden kregen wij Umberto Eco's *Hoe schrijf ik een scriptie?*⁴ in handen. Daarin bepleit Eco om binnen maanden een werkplan voor – in dit geval - de dissertatie te maken. Dat werkplan bestaat uit een titel, de inhoudsopgave en de inleiding. Alle drie moeten geschreven worden als werkhypotheses, die nog vele malen tijdens het onderzoek herschreven zullen worden. Ze zullen worden veranderd, maar de grote winst is volgens Eco *dat er iets is om te veranderen*. Tenzij we na enige tijd de onderzoeksrouten volledig verleggen, hebben we een plan waartegen we invallen, onverwachte vondsten en nieuwe literatuurverleidingen kunnen afzetten.⁵

Zoals gezegd, de langpromoveerders moesten allen, jaren en jaren na de start van hun project, nog beginnen met het schrijven van een concept Introductie. Het wordt laat gedaan, terwijl de functie van de introductie een van hen duidelijk voor ogen staat: de introductie als middel om stuwkracht te geven aan de formulering van de kernvragen.

Het ontbreken van concept Introducties heeft ook een kennis-oorzaak. Geen van de langpromoveerders had een duidelijk idee hoe de introductie op te bouwen. De promovendi gingen op zoek naar goede voorbeelden en maakten gebruik van Lovitts' magnifieke *Making the Implicit Explicit* waarin voor veel disciplines wordt duidelijk gemaakt hoe een goede introductie eruit ziet. Hiermee werd het ook mogelijk om een eerste concept te evalueren.

Al werkende blijkt ook dat allerlei brokstukken van een mogelijke introductie gereed kunnen liggen in de vorm van eerdere notities, een onderzoeksplan, een overzicht van de kernliteratuur. Zij waren nooit bij elkaar gebracht onder de noemer van de centrale vragen van het proefschrift. Een concept introductie zal in de praktijk waarschijnlijk nooit helemaal van de grond af aan opgebouwd behoeven te worden.

Sluiten we af met de constatering dat door langpromoveerders en hun begeleiders geen gebruik is gemaakt van het schrijven van een concept Introductie om goede greep te krijgen op de richting en de kernvragen van het proefschrift.

Meeschrijven met de ontwikkelingen van het onderwerp

De langpromoveerder komt op den duur in een vicieuze cirkel terecht. Een geschreven tekst moet worden herzien omdat actuele ontwikkelingen misschien een nieuw licht op de onderzoekskwestie werpen.

---

⁴ Eco, Umberto (2005), *Hoe schrijf ik een scriptie?* Pockethuis / Uitgeverij Bert Bakker

⁵ In de afgelopen jaren hebben wij geëxperimenteerd met het in een vroeg stadium laten schrijven van introducties door eerstejaars promovendi. De respons was bijzonder positief, en ook hun begeleiders waren enthousiast. De suggestie van Eco blijkt in de praktijk te werken.

De verleiding is groot om het proefschrift te gaan uitbreiden. Men gaat als het ware meeschrijven met de ontwikkeling van de kwestie. Een promovendus komt tot haar schrik tot de ontdekking dat 25 lang geleden geschreven bladzijden helemaal verouderd zijn door een wetswijziging drie jaar geleden. Tien dagen herschrijven was het gevolg.

Mee- en herschrijven wordt niet alleen veroorzaakt door ontwikkelingen in de zaak zelf, maar ook door de groei van de promovendus. Een van hen voelt dat zij beter wordt in haar specialisme en wil dat laten uitbetalen in betere analyses. Dat kan leiden tot een perpetuum mobile van beter worden, beter schrijven, beter worden, beter schrijven .....

Promovendi die in hun nieuwe baan voortdurend nieuw materiaal onder ogen krijgen dat direct verband houdt met hun dissertatie, staan natuurlijk nog eens extra aan verleidingen bloot. De dissertatie kan eigenlijk steeds beter worden terwijl de kans op niet-voltoeien steeds groter wordt. Men wordt steeds meer een expert en de dissertatie verdwijnt in de mist.

We zijn niet tegengekomen dat promovendi werken aan een duidelijk afgebakende periode en de lezers in het conclusie hoofdstuk zullen laten weten of nieuwe ontwikkelingen een ander licht werpen op de bevindingen die vragen om nieuw onderzoek.

Een van de promovendi interviewde jaren geleden experts op het onderzoeksterrein. De gesprekken leidden tot lange passages in het proefschrift. Deze moesten jaren later ter controle opnieuw aan de experts worden voorgelegd.

Meeschrijven met nieuwe ontwikkelingen betreft niet alleen de zaak zelf, maar ook het werk van collega-onderzoekers. Ineens verschijnen daar nieuwe Franse boeken over ons onderwerp. Aan de slag maar weer! Lezen!

Langpromoveren heeft ook een interessant schrijftechnisch gevolg. Als men stukken langgeleden schreef is er de neiging om bij het schrijven van een nieuw stuk het voorgaande nog eens samen te vatten. Men frist als het ware zijn of haar eigen geheugen op. Die samenvattingen heeft de lezer die het boek achterelkaar leest niet nodig. De begeleider in kwestie registreerde dit effect: 'overbodig', 'overbodig'...was de rode draad in veel commentaar. Langpromoveren kan dus ook leiden tot overbodig schrijven. Dit is natuurlijk gemakkelijk te corrigeren, maar ook dat kost weer tijd...Een andere reden voor schrappen kan zijn dat de promovendus zeer lang heeft geschreven vanuit een breed perspectief en dat bepaald schrijfwerk niet meer past binnen de dissertatie als in een laat stadium de hoofdvragen scherp zijn geformuleerd. Er was wel een stapel pagina's, maar daarin moet nu heel laat de structuur worden aangebracht of geschrapt.

De persoonlijkheid van de promovendus speelt ook een rol in het meeschrijven met de nieuwste ontwikkelingen. We raken hier weer het fenomeen van het perfectionisme, nu in de vorm van een permanent gevoel dat het altijd weer beter kan. Als dit perfectionisme niet gecounterd wordt door een gezonde dosis pragmatisme ligt het gevaar van een maar niet kunnen ophouden op de loer. Is de promovendus van nature wat onzeker, dan dreigt het gevaar van steeds maar weer willen checken of het allemaal wel klopt. De rol van de begeleider is hier essentieel. Het is aan hem of haar om te bepalen of er werk herhaald moet worden, of dat het 'zo goed genoeg is'. "Doet mijn promovendus niet meer dan nodig", het beantwoorden van die vraag is een essentieel onderdeel van goede begeleiding. Waarschijnlijk kan zo overbodig werk voorkomen worden. Dit kan tot een strijd tussen begeleider en promovendus leiden. De

promovendus wil dolgraag twee hoofdstukken behouden, de begeleider heeft ze niet nodig. Een promovendus legde zichzelf een pragmatisch regime op: alleen als de andere hoofdstukken succesvol zouden zijn voltooid kon overwogen worden om de twee 'overbodige' hoofdstukken toch op te nemen. Ze moesten verdiend worden.

Langpromoveren leidt tot het meeschrijven met nieuwe ontwikkelingen, in de literatuur, in de zaak zelf, in onszelf en maakt dat we geschreven werk willen of moeten controleren: klopt het allemaal nog wel? Hoe tautologisch het ook mag klinken: langpromoveren leidt tot nog langer promoveren.

Ontbrekende vaardigheden of inzichten

Voor iemand die jarenlang Research Master studenten heeft begeleid in het schrijven van promotieplannen en hen trainde in het vinden van literatuur, de kritische analyse daarvan en het schrijven van literatuur reviews was het een verrassing om te ontdekken dat het de langpromoveerders soms ontbrak aan onderzoekstechnische vaardigheden op dit terrein. Een van hen meldt dat studievaardigheden zoals het zoeken en correct inzetten van bronnen eerder in het traject veel te weinig aandacht hadden gekregen. Een aanzienlijk deel van dat werk moet nu nog laat in het promotietraject gedaan worden. Dat zal niet gaan zonder intensieve en praktische ondersteuning.

Een andere promovendus tast in het duister wat betreft de manier waarop een literatuur review geschreven moet worden. Deze promovendus moest de stap nemen van een louter achter elkaar samenvatten van bestudeerde literatuur naar een thematische, vraag gedreven behandeling van de literatuur waarbinnen bestudeerde bronnen in onderling verband en met elkaar vergeleken een plaats krijgen.

In een geval bleek de promovendus veel problemen te hebben met het vergelijken van de juridische ontwikkelingen in vier verschillende landen. Hoe werkt de 'comparative law' eigenlijk? En als ik mij op een buitenlandse ontwikkeling richt, bestudeer ik dan de wet zelf, of de geleerden die daarover hebben geschreven?

We schreven al eerder dat het deze promovendi in veel gevallen bij het begin van de contacten ontbrak aan inzicht in de eisen die aan een introductie- of slothoofdstuk worden gesteld.

In alle gevallen waren bovengenoemde problemen niet duidelijk onderwerp van gesprek geweest met de begeleiders. Het lijkt erop dat dat begeleiders de kennis en vaardigheden als aanwezig beschouwden en niet checkten of zich op dit vlak complicaties voordeden. Van hun kant waren de promovendi niet al te duidelijk als het erom ging hun begeleiders attent te maken op deze zwakke punten.

Problemen met de structurering van het onderzoek

Als promovendus en begeleider besluiten dat het publiceren van artikelen of conference papers een belangrijk onderdeel van het promotietraject wordt ontstaat vanzelf een ritme van tussentijdse producten.

Het opdelen van het lange traject in tussen-etappes en daaraan verbonden producten maakt de planning van het proces veel overzichtelijker. Men vergelijk dit met het schaatsen van een 10 km of pak weg zes maal een 1.500 meter. Het plannen wordt makkelijker en bovendien is er dan met regelmaat een prestatie, een product waarover derden zich hebben gebogen en waarop men trots kan terugkijken. Essentieel is dat de artikelen een directe relatie hebben met de dissertatie. Dit kan op twee manieren vorm krijgen. Artikelen kunnen het fundament zijn van het proefschrift of uit onderdelen van het proefschrift in wording kunnen artikelen worden gedestilleerd. Die laatste variant is aantrekkelijk in de gevallen waarin het de ambitie is om een boek-dissertatie of monografie te schrijven.

In het geval van onze langpromoveerders komen we er een tegen die het proefschrift opbouwt vanuit een aantal gepubliceerde of nog te publiceren artikelen.

In alle andere gevallen is er hiervan geen of pas heel laat sprake.

- *Nr. 2 publiceert pas heel laat in het traject een artikel dat direct gerelateerd is aan de dissertatie.*
- *Nr. 3 wil hetzelfde doen, maar daarbij is nog slechts sprake van een voornemen. In dat geval is ook sprake van iets opmerkelijks. De promovendus publiceerde tijdens de promotiejaren wel twee boeken, maar die hadden geen relatie met de dissertatie.*
- *Nr. 4 stelt na vele jaren dat het componeren van de dissertatie aan de hand van artikelen een veel beter idee was geweest. 'Maar daar is het nu te laat voor'.*
- *Nr. 5 schreef geen artikelen.*
- *Nr.6 schreef twee artikelen, maar die vormen 'absoluut geen kant en klare hoofdstukken'.*

Samenvattend kunnen we concluderen dat langdurige promotietrajecten zich in het algemeen niet kenmerken door een segmentering van het proces via artikelen.

De begeleiding

In de contacten met de langpromoveerders zijn de relaties met de begeleiders zeer uitvoerig aan bod gekomen. Er zijn drie manieren om naar de begeleiding te kijken. In de eerste plaats via de promovendi. In de tweede plaats via de begeleiders zelf⁶. En in de derde plaats met een blik van buitenaf. Hebben promovendi en begeleiders gezamenlijk kansen op een bespoediging van het promotietraject gemist, ook al zijn de promovendi nog zo content over de support die zij hebben ontvangen.

In de contacten met de promovendi waren klachten over de begeleiding geen dominant thema. We concluderen dat het langpromoveren niet te wijten is aan verziekte relaties of enorme botsingen. In een aantal gevallen kunnen we de relatie het best omschrijven als mild-ambivalent. Er is waardering voor de

---

⁶ Toen met de promovendi contact werd gezocht, is met hen afgesproken dat wij geen contact zouden hebben met de begeleiders. Dit als extra garantie met betrekking tot de vertrouwelijkheid van het contact. Deze passage over de begeleiding is daarom alleen gebaseerd op wat de promovendi hebben gemeld en 'de blik van buitenaf' van de auteur.

begeleiders, hun inhoudelijke oordeelsvermogen en – enkele malen – hun intensieve steun. Men waardeert hen vaak zeer als persoon en moet niet denken aan een breuk. Onder de langpromoveerders die wij spraken is er in feite maar een die uitgesproken kritisch is over een bepaald onderdeel van de begeleiding, nml. de begeleider als manager. Op onderdelen hadden meerdere promovendi het toch graag anders gezien. Zij benadrukken daarbij overigens dat zij het zijn die in laatste instantie verantwoordelijk zijn voor het al dan niet hard werken aan het project en het slagen daarvan.

De rode draad in veel commentaren is het gevoelde gemis aan procesbegeleiding, aan management van het traject: het plannen van de werkzaamheden, het daarna bespreken van het al dan niet gehaald hebben van de doelen, en het daarna weer plannen van een volgende periode.

Andere observaties betreffen de betrokkenheid van begeleiders die geen echte specialist zijn op het onderwerp, het gemis van een tweede begeleider of de soms door de tijd heen wisselende oordelen over het werk door een en dezelfde begeleider.

Als buitenstaander durven we het volgende te concluderen.

De begeleiders hebben vrijwel in alle gevallen niet voorkomen dat beslissingen over kernonderdelen van het promotietraject laat of zelfs nu nog niet zijn genomen. Men vraagt zich af of zij niet te bang geweest zijn om zo nu en dan eens te grijpen naar het middel van een “autoritaire interventie”.

In de tweede plaats zijn zij er soms niet van bewust geweest dat promovendi grote moeite kunnen hebben met basale onderzoeksvaardigheden. Zij veronderstelden die kennelijk als aanwezig.

In de derde plaats hebben zij geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om orde in het onderzoeksproject te krijgen via het heel vroeg laten schrijven van een introductie en inhoudsopgave die aan specifieke eisen moeten voldoen (cf de ‘werkhypotheses’ van Umberto Eco).

In enkele gevallen hebben zij geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een tweede begeleider bij het project te betrekken. Die had meer de rol van dagelijks begeleider op zich kunnen nemen.

Tot slot hebben zij in meerder gevallen geen paal en perk gesteld aan het steeds maar weer uitdijen van het project doordat de promovendi gingen ‘meeschrijven’ met steeds weer nieuwe ontwikkelingen rond hun onderwerp.

Welke steun werd de langpromoveerders geboden?

Ons beeld van wat de langpromoveerders eventueel hebben gemist aan steun in hun promotietraject kunnen we verfijnen door te analyseren welke onderwerpen aan bod zijn gekomen in onze contacten met de promovendi. Waaraan hadden zij behoefte?

Aan dit overzicht gaat de constatering vooraf dat de gesprekken zich nooit op de inhoud van het proefschrift hebben gericht.

Motivatie en stand van zaken van de dissertatie – helderheid verkrijgen

Soms worstelde de promovendus met de vraag of de motivatie om het proefschrift af te ronden nog wel groot genoeg was. Er is toen afgesproken dat de promovendus 'test-werkzaamheden' zou uitvoeren (herzien van oud research proposal, maken van concept inhoudsopgave, literatuur review). Op basis hiervan kan de promovendus een besluit nemen over al dan niet voltooiing van het proefschrift.

In alle gevallen is een stand van zaken opgemaakt van het proefschrift:

- welke hoofdstukken zijn af
- voor welke hoofdstukken ligt het basismateriaal klaar en is het een kwestie van assemblage
- welke hoofdstukken moeten nog geschreven worden, en er is duidelijk hoe dat moet worden aangepakt
- welke hoofdstukken moeten nog geschreven worden, en het is niet duidelijk hoe dat moet gaan gebeuren

Deze stand van zaken werd ook in kaart gebracht via een zogenoemde "chapter checker". Deze exercitie vond meerdere malen plaats.

Ondersteuning bij de planning

Het gevoelde gemis aan procesbegeleiding zien we weerspiegeld in de belangrijke rol die dit onderwerp speelde in onze contacten.

In meerdere gevallen hebben maandelijks voortgangsgesprekken plaatsgevonden. Via een door Gosling & Noordam ontwikkelde methodiek van "monthly progress monitoring" werd de voortgang besproken en gemonitord. Bij ieder contact werden plannen gemaakt voor de komende periode en na afloop werden de resultaten op een rijtje gezet. Er soms werd gewerkt met meerdere varianten voor de komende periode: een optimale variant (alles zit mee en er kan maximaal "gescoord" worden), een minimale variant (als er veel tegenzit, wat zou dan toch nog haalbaar zijn) en een tussenvariant. In alle gevallen werd een zo realistisch mogelijke taxatie gemaakt van het aantal beschikbare uren, in plaats van te mikken op een droom-variant (die vaak toch niet haalbaar zou blijken te zijn). Geanalyseerd werd wat de beste schrijfturen op een dag en in de week zijn die niet doorkruist zouden mogen worden door andere activiteiten.

Besproken werden de mogelijkheden om de tijd waarin een begeleider stukken aan het lezen was nuttig te gebruiken voor een volgend stuk (ter voorkoming van 'wachtijd'). We bespraken het voor en tegen van het al dan niet direct verwerken van ontvangen commentaar of het daarmee wachten totdat een stuk waarmee de promovendus net bezig was klaar zou zijn.

Natuurlijk kwamen ook de andere werkzaamheden aan bod. Hoe kunnen die zo efficiënt mogelijk worden ingericht? Of moeten die niet worden uitgesteld of zelfs afgewezen?

Het verhelderen van eisen en mogelijkheden in verband met de dissertatie

Waar draait het nu precies om in een bepaald hoofdstuk? We bespraken het nut van het eerst schrijven van een kort abstract als een kompas voor het hoofdstuk. En check ook iedere keer of er niet al stukken liggen die functioneel kunnen zijn voor een hoofdstuk (dit ter voorkoming van werk overdoen).

We bespraken de eisen van originaliteit die aan een proefschrift worden gesteld. Er is niet een enkel criterium dat dominant is. Lamont bespreekt in haar *How Professors Think* wel 27 manieren waarop een onderzoek origineel kan zijn. Ter relativering van de kwestie van de originaliteit werd deze tekst aan de promovendus gegeven. In een ander geval stonden wij stil bij de rol van een claim in het proefschrift. Hier kwam Booth's *The Craft of Research* (hoofdstuk Making Claims) goed van pas. Als nog een research proposal geschreven of herzien moest worden werd gebruik gemaakt van Brewer's *The Research Proposal* (in *Your PhD Thesis*).

Een enkele keer lazen wij een proposal en een concept introductie en voorzagen die van commentaar wat betreft de aanwezigheid van essentiële componenten of de opbouw van de argumentatie naar een onderzoeksvraag. .

We brainstormden over de plaats van empirisch materiaal in een dissertatie. Moet het een apart hoofdstuk worden of worden geredigeerd tot vignetten in een bestaand hoofdstuk. En als een promovendus zich geblokkeerd voelde door een ingewikkelde kwestie, hoe kan daar dan een interessante onderzoekskwestie van gemaakt worden in plaats van vast te lopen in het verlangen de definitieve oplossing te vinden voor het probleem. Maak een gevoeld probleem tot een interessante vraag die vanuit verschillende invalshoeken bekeken gaat worden.

Met oog op een versnelling van het afrondingsproces was het ook van belang om de publicatie-strategie met betrekking tot de dissertatie te bespreken. Mikt de promovendus op een gelijktijdig uitbrengen van dissertatie en handelsuitgave, of is het efficiënter en misschien zelfs beter om eerst de verdedigbare dissertatie uit te brengen en pas daarna tot herbewerking over te gaan die leidt tot de handelsuitgave. Luey's *Handbook for Academic Authors*, en in het bijzonder het hoofdstuk *The differences between a Thesis and a Book*, leverde hier een interessant en geruststellend gezichtspunt.

Onderzoeks- en studievaardigheden

We meldden al eerder dat promovendi zich geblokkeerd kunnen voelen door een gemis aan studie- of onderzoeksvaardigheden in combinatie met een onvermogen om het daar expliciet met de begeleiders over te hebben. We bespraken bijvoorbeeld de principes van een systematisch zoeken naar literatuur en het thematisch coderen van teksten om later een thematisch opgebouwde literatuur review mogelijk te maken (cf *Aveyard's Doing a Literature Review*).

Enkele malen was de vraag hoe een goede introductie eruit ziet. We bespraken enkele mogelijkheden om daarachter te komen en verwezen naar het meest lucide boek over de eisen die aan dissertaties worden gesteld, Lovitts' *Making the Implicit Explicit. Creating Performance Expectations for the Dissertation*. Soortgelijke gedachtewisselingen waren er over wat er van een conclusie in een dissertatie verwacht mag worden. Soms ging dit vooral over de rol van de conclusie in het aanduiden van recente ontwikkelingen en hoe die van invloed zouden kunnen zijn op de bevindingen in de dissertatie.

Speedreading tips kwamen aan de orde om, voordat op microniveau aan de slag zou worden gegaan, in korte tijd een grotere greep op het geheel van langgeleden geschreven tekst en eventuele overbodigheden te krijgen. Aan de orde kwam ook de relatie tussen de dissertatie en daaraan te ontleen artikelen. Wanneer is het een goed moment voor het publiceren van een artikel en wat zijn criteria om tot de keuze van een tijdschrift te komen.

De begeleiding – brainstormen en coachen

Wij sprake vaak over de contacten met de begeleiders. Hoe kunnen misverstanden worden voorkomen (notulen maken van een gevoerd gesprek), hoe kan zo veel mogelijk uit een gesprek worden gehaald, hoe kan duidelijkheid worden gecreëerd over de richting van een nog te schrijven hoofdstuk (een plan van aanpak sturen en laten goedkeuren)? Daarover brainstormde de promovendus met ons. Groot plezier over een succesvolle ontmoeting met de begeleider werd gedeeld. Een enkele keer werd stoom afgeblazen. We bespraken ook de rode draad in het commentaar van een begeleider en hoe inzicht daarin van nut zou zijn bij nog te schrijven stukken.

We spraken ook over het begeleidingsarrangement als zodanig. Moest er een extra specialist bij het project worden betrokken? Hoe kunnen we baat vinden bij de toetreding van een tweede begeleider tot het begeleidingsteam? Bij wie zou de promovendus het beste te rade kunnen gaan in verband met een internationaal vergelijkende analyse? Was het verstandig om nog iemand anders de geschreven tekst te laten lezen, nadat de begeleider eigenlijk al akkoord was met het geschrevene. Of kan die extra steun beter worden ingezet bij het lezen van een eerste concept?

Het voorkomen van het langpromoveren

Een belangrijk doel van het project is om te onderzoeken hoe het langpromoveren voorkomen kan worden. Als direct uitvloeisel van het voorgaande kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan.

Het voorkomen van uitgestelde kernbeslissingen

We beschreven eerder hoe het langpromoveren in de hand wordt gewerkt doordat begeleiders en promovendi cruciale beslissingen over de kernvragen en de reikwijdte van de dissertatie voor zich uit schoven. Er zijn verschillende mogelijkheden om dat te voorkomen.

- De eisen bij de sollicitatie naar een promotieplaats worden verhoogd. Een onderzoeksplan wordt een vereiste voor alle promotieplaatsen.
- Inhoudsopgave en introductiehoofdstuk worden al vroeg in het eerste jaar geschreven, als werkhypotheses voor het werk dat volgt.
- Uiterlijk in de 8^e maand van het eerste jaar ligt er een definitief onderzoeksplan.

Deze punten worden een stuk makkelijker als bij het aantrekken van nieuwe promovendi vooral op die kandidaten wordt gemikt die al in hun master studie of andere werkzaamheden met de voorbereiding van een promotieonderzoek zijn bezig geweest.

Het checken van studie- en onderzoeksvaardigheden

Voor de begeleiders ligt er de belangrijke taak om te controleren of hun promovendus beschikt over de vereiste studie- en onderzoeksvaardigheden. Zijn de technieken om literatuur te vinden onder controle, weet de promovendus hoe een goede literatuur review eruit hoort te zien, weet mijn promovendus hoe rechtsvergelijking dient plaats te vinden? Extra aandacht is wenselijk als juridische promovendi zich methodologisch gezien op het terrein van andere disciplines gaan begeven. Beschikken zij over de kennis en vaardigheden om dat te doen?

Aandacht voor planning vanaf de eerste dag

Vanaf begin af aan moeten promovendi en begeleiders zich bewust zijn van het maken van een meerjaren planning en regelmatige, bijvoorbeeld driemaandelijks, bijstelling daarvan. Regelmatig moeten de vorderingen gemonitord worden. Bij deze aanbeveling past goed het al genomen initiatief van de faculteit om workshops over planning aan te bieden aan de promovendi.

Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een tijdige voltooiing

De tijdige voltooiing is niet alleen de verantwoordelijkheid van de promovendus. Ook de begeleiders spelen een essentiële rol in het beperken van de risico's die gemoeid zijn met een uitloop van het promotietraject. Met de begeleiders moet gebrainstormd worden over de wijze waarop zij een steviger rol kunnen spelen in de procesbegeleiding van het project.

De voortgangsbeoordeling aan het eind van het tweede jaar

We beschreven hoe een uitloop voorbij de contract- of aanstellingsperiode zich aan het eind van het tweede jaar meestal al aankondigt. Niet alleen de go – no go beslissing aan het eind van het eerste jaar is cruciaal, ook een harde analyse van de vorderingen aan het eind van het tweede jaar. Een collega gra-

duate school vraagt aan promovendi en hun begeleiders om aan het eind van het tweede jaar gezamenlijk een stand van zaken op te maken. Gezamenlijk maken zij een planning voor de resterende twee jaar die tijdige voltooiing plausibel maakt. Dit voorbeeld verdient navolging.

Exit interviews en continuering van facultaire support

De verantwoordelijkheid van de faculteit voor een succesvolle voltooiing van het proefschrift moet zich uitstrekken tot voorbij het vertrek van een promovendus. Het project waarvan wij hier verslag doen maakt duidelijk dat promovendi baat kunnen vinden bij een continuering van facultaire support, in directe samenhang met de begeleiding van de promotoren en dagelijkse begeleiders.

Exit interviews moeten daarom gehouden worden met alle promovendi die de faculteit verlaten. De stand van zaken moet worden opgemaakt. Als de dissertatie nog niet binnen handbereik is kan de promovendus extra support worden geboden zoals in dit rapport beschreven.

Slotwoord

Laten we het voorgaande bundelen tot een theorie van het langpromoveren. Deze samenvatting is een uitnodiging. Begeleiders en langpromoveerders zullen zeker aanpassingen en aanvullingen kunnen formuleren.

Theorie van het langpromoveren

Langpromoveerders zijn de aandacht waard. Heel lang over het proefschrift doen sluit een succesvolle afronding niet uit. Lange promotietrajecten kondigen zich aan het eind van het tweede promotiejaar aan. Overheersend is non-interventie: begeleider en promovendus raken misschien wel gearmeerd, maar besluiten niet tot harde actie.

De positie van de langpromoveerder is ellendig. Allerlei problemen van psychologische aard zijn het gevolg van de situatie en bestendigen deze ook. Uiteindelijke vecht de langpromoveerder tegen demotivatie en dreigt een opgeven van de onderneming. Parallel hieraan is sprake van bijzonder zware werkomstandigheden. Dat geldt vooral als het promotieonderzoek gecombineerd wordt met een (bijna) volledige baan en gezinsverantwoordelijkheden.

Langdurige vertraging gaat altijd gepaard met problemen die de inhoud van het onderzoek betreffen. Dominant daarin zijn uitgestelde beslissingen over de richting van het onderzoek door het ontbreken van leidende onderzoeksvragen, het uitstellen van een greep op het theoretisch perspectief, het ontbreken van werkhypotheses of claims of inhoudelijke problemen waar men zich weinig raad mee weet. Een groot gevaar is ook het gaan meeschrijven met nieuwe ontwikkelingen. Langpromoveren op zich leidt tot nog langer promoveren. Grenzen stellen wordt belangrijker en belangrijker.

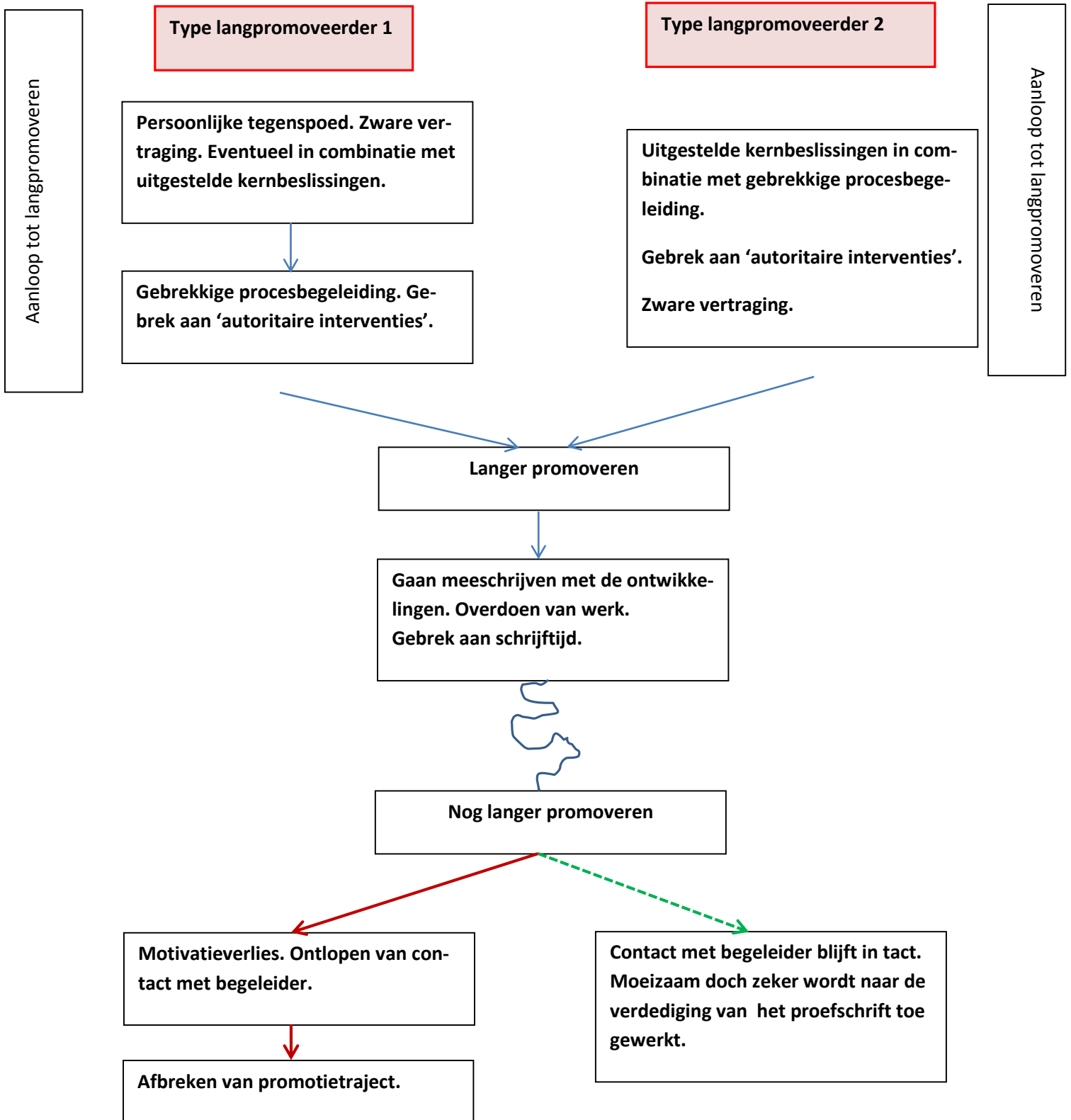
Langpromoveerders nemen heel laat beslissingen over belangrijke aspecten van het proefschrift zoals het wel of niet opnemen van hoofdstukken en – soms – het gebruik van al verzameld materiaal. Zij en hun begeleiders maken geen gebruik van de mogelijkheid om die helderheid te scheppen door het al heel vroeg in het project schrijven van een beredeneerder inhoudsopgave en introductie (als werkhypotheses voor al die werkzaamheden die nog volgen).

Langpromoveerders kunnen kampen met beperkingen op het terrein van studie- en onderzoeksvaardigheden die te laat als zodanig worden onderkend en besproken met de begeleiders.

Langpromoveerders aanvaarden zeker de aansprakelijkheid voor een goed verloop van hun project. Maar gaat het niet goed en is er sprake van een crisis, dan wordt het voor de begeleiders niet makkelijk om het contact te blijven onderhouden als promovendi niet meer reageren op hun contactopgingen. De sturende rol van de begeleiders komt onvoldoende tot uitdrukking. Het uitstellen van kernbeslissingen over de dissertatie wordt niet gepareerd door 'autoritaire interventies' van de begeleiders. Impasses kunnen daardoor ontstaan.

Het langpromoveren kenmerkt zich niet door vertroebelde relaties met de begeleiders. Grote botsingen die leiden tot onwerkbaar situaties komen niet voor. Er is waardering voor de begeleiders maar op een onderdeel schieten zij te kort: het managen van het project, de procesbegeleiding.

In het volgende schema worden twee varianten van langpromoveren geschetst. Zij treffen elkaar in gemeenschappelijke kenmerken van de fase die ingaat nadat het contract met de faculteit tot een einde is gekomen.

Bijlage 1. Schrijven aan de begeleiders

Geachte .....,

Afgelopen jaar heeft het faculteitsbestuur zich voor het eerst gebogen over het 'All But Dissertation'-project en inmiddels zijn we met de tweede fase gestart. Het project heeft betrekking op promovendi die al enige tijd niet meer op de faculteit werkzaam zijn en die nog niet hun proefschrift hebben afgerond. Allereerst willen we in kaart brengen hoe het er voor staat met het proefschrift. Hiertoe is met Hans Sonneveld, in samenwerking met Hervé Tijssen en Leontien van der Knaap, afgesproken dat zij gesprekken zullen voeren met deze promovendi. Samen met de promovendi gaan zij in kaart brengen wat de stand van zaken is, welke complicaties eventueel een rol spelen en - het belangrijkste - of extra support van de kant van de faculteit op prijs gesteld wordt.

Wij willen fasegewijs de bovengenoemde groep promovendi benaderen voor een oriënterend gesprek. In deze tweede fase van dit project gaat het om in totaal 14 promovendi. De uitnodiging voor een oriënterend gesprek willen wij echter niet uit laten gaan zonder vooroverleg met de betrokken promotor. Om te voorkomen dat wij mensen onnodig benaderen checken we eerst bij de promotor wat de huidige stand van zaken is. Voor zover wij kunnen nagaan is de volgende promovendus onder uw begeleiding met het promotietraject begonnen (exl. buitenpromovendi):

- .....

Het kan zijn dat we iemand over het hoofd zien. Dat hoor ik dan graag.

Ik wil in een gesprek de volgende vragen bespreken:

- 1) Hoe staat het ervoor? Werkt de promovendus nog aan het proefschrift, hoe ver is het gevorderd, hoe ziet de planning voor de resterende werkzaamheden eruit, welke afspraken heeft u als promotor met de promovendus gemaakt over de (frequentie van) de contacten en feedback, is er iets zinnigs te zeggen over een mogelijke promotiedatum?
- 2) Is je iets bekend van zaken die de voltooiing compliceren?
- 3) Denkt u dat de faculteit iets kan doen om - in aanvulling op jouw promotorwerk - de kansen op succes te vergroten? En zo ja, wat?

Graag hoor ik of u het op prijs stelt om een afspraak te maken. Ik zorg er dan voor dat de afspraak wordt ingepland. Aangezien het in uw geval slechts een persoon betreft kan ik me voorstellen dat per mail reageren ook een optie is.

Hartelijk dank bij voorbaat!

Met vriendelijke groeten,

Sabine Gabriël
Hoofd afdeling Research & Management Support

Bijlage 2. Leidraad voor het diagnostisch interview

1. Opening

- Goal of the (e-mail-) interview
- I would like to discuss a number of issues from my side, while being fully prepared to discuss items raised by you as interviewee

2. State of the arts

- a) What is the current situation as regards the dissertation?
- b) What has been completed?
- c) What has still to be done?
- d) Which chapters does the dissertation contain?
- e) What is the percentage of completion per chapter. (Of course is this not about mathematical accuracy. It serves to get an impression regarding the level of completion.
- f) Are you stuck in a specific part, chapter of the dissertation?
- g) How long are you in this situation?
- h) Do you have any idea how long it would take to complete the dissertation?
- i) Have parts of the dissertation already been published as articles, conference papers?

3. Stuck?

Can you describe as accurately as possible the impasse, for example in view of:

- a) Research intrinsic complexities
- b) A lack of data, a lack of publications that would be important or me
- c) The relationship with my supervisor (is there still a supervisor? Is there contact about the delay, have plans been developed in view of completion? Is the kind of feedback you receive ok?)
- d) Circumstances/context (other professional work, private circumstances)
- e) Personal stumble blocks (problems with writing, English proficiency, perfectionism, not wanting or daring to hand work to the supervisor)
- f) Lack of information (for example: un-clarity as to what an introduction, conclusion should contain)
- g) Quality expectations from your side or that of the supervisor (difficulty in taking the step towards finishing the dissertation in a decent, sufficient way instead of going for excellence)
- h) Motivation

4. Core question

Do you want to finish the dissertation? How important is completion of the dissertation for you?

5. Ways to deal with the situation, the problem (in case interviewee still want to defend the thesis)

- a) What are the ingredients for a successful approach, in terms of:
  - a. Insight in the core problems and their causes

- b. Changing something in the relationship with the supervisor (more focus, more steering, deadlines?)
  - c. Satisfaction of the supervisor as regards parts of the dissertation that are already completed. Or does the supervisor have major worries concerning the quality of your work? Do you know something at all about your supervisor's opinion about the work in progress?
  - d. A realistic planning and support in that respect
  - e. A diminishing of the lonesomeness of this final stage of writing
  - f. Insight in what is exactly expected from you as regards for example introduction, conclusion, specific chapters
  - g. Balancing working on the dissertation and other professional activities
6. Would it be an idea to discuss timing and content of the coming meeting with your supervisor
- a) Are there agreements with the supervisor you did not follow up?
  - b) What was the agreement and what could be done to break the impasse?
  - c) Is it something you would like to discuss it with an interested outsider (what is this outsider thinking of the impasse and your considerations in view of coming to a breakthrough)?
  - d) Can the interviewer function as a pre-tester of your ideas or initiatives in the direction of the supervisor?
  - e) Would it be wise to make a realistic planning concerning the remaining work, including a series of agreements (deadlines) with the supervisor?
7. Apart from the relationship with the supervisor, are there options to facilitate the matter?
- a) Bringing together colleagues in the same situation, in order to get peer support
  - b) An initiative of the Law Faculty to facilitate the acquisition of more time for finishing the dissertation (supporting a request by the candidate to an employee, putting available funds for a contribution to a sabbatical leave)
  - c) Winning time by putting available support for editing parts of the dissertation in their final stage
  - d) Support for the candidate in making a realistic planning and it's monitoring
  - e) Support in exploring criteria that will be in force when the dissertation will be evaluated by the committee
  - f) A 'try out defence' of the dissertation
  - g) Support in overcoming a writer's block

8. Closure

Discussing 'what next'

Specificaties van oordelen over begeleiding.

In een geval beschikken we niet over een oordeel over de begeleiding omdat de promotor zelf in het kader van dit project extra aandacht is gaan schenken aan de situatie van de promovendus in kwestie.

Vatten we de voornaamste punten van waardering en kritiek samen.

In een geval wordt betwijfeld of de begeleider wel goed geëquipeerd was om het moeilijke project te begeleiden. De promovendus voelde zich ook te veel ingeperkt binnen het perspectief op het onderzoek door de begeleider. Er is overigens alle vertrouwen in het oordeelsvermogen van de promotor. Als de promotor uiteindelijk tevreden is over het resultaat, dan is het naar oordeel van de promovendus uitgesloten dat de promotiecommissie tot een ander oordeel zal komen.

In een ander geval zijn er twee begeleiders. Een daarvan is zeker geen specialist op het gebied van de promovendus. De eerste begeleider wordt zeer gewaardeerd om zijn expertise en zeer steunende opstelling.

Een promovendus wil absoluut niet breken met de begeleiders maar heeft een sterke steun gemist tijdens het traject. Vooral waar het beslissingen over de kern van het proefschrift betreft, de structurering van het geheel via de formulering van kernvragen. De promovendus voelt de last van de voltooiing helemaal op zijn schouders liggen en voelt aan alle kanten dat dit een te zware last is. Vooral procesbegeleiding wordt als een gemis gevoeld. Betrokkene realiseert zich nu heel laat wat hij gemist heeft, en dat hij daarom ook niet eerder heeft gevraagd. Om al deze redenen is er nu een sterke behoefte aan iemand in een coachende rol.

Een promovendus is tevreden over de begeleiding van het proefschrift. Als het op dit moment nog niet goed is afgelopen, dan is de promovendus naar eigen zeggen de persoon die daarvoor de blaam treft. En ondanks het feit dat de promovendus het vertrouwen van de promotor heeft beschaamd, blijft deze ervan overtuigd dat er een echte wetenschapper in hem schuilt. Gezamenlijk hebben ze ook een straffer regime met deadlines opgesteld, tot nu toe zonder het gewenste resultaat.

In enkele gevallen wordt de wens geformuleerd er nog een specialist bij te betrekken of sowieso een tweede begeleider. Het werken met een begeleider wordt als een te smalle basis beschouwd. In een geval wordt deze tweede begeleider er (heel laat) bij gehaald. Dat wordt als een verademing ervaren.